

ΓΡΑΦΕΙ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΟΥΚΑΣ
ΣΟΥΦΛΕΡΗΣ*

Δύο βιβλία και λίγη ζήλια για την Τουρκία

Τα βιβλία του Ζ. Λιβανελί «Σερενάτα» και «Στη ράχη της τίγρης»

Κατά τη γνώμη μας, οι Τούρκοι είναι αρκετά πονηροί ή αρκετά έξυπνοι (μπορεί όμως να είναι και τα δύο μαζί). Θα ρωτήσετε «γιατί»; Μι, γιατί ξέρουν να προσοφθούν πηκάρους, θέλουν να προωθήσουν τον «πολιτισμό» τους και ξέρουν πώς να γίνουν συμπαθείς, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούν να πείσουν τους πάντες ότι είναι αξιοσέβαστοι και αδιαπραγμάτευτα ισχυροί. Αν πείσεις για τα προηγούμενα, δηλαδή αν δημιουργήσεις στους άλλους την πεποίθηση ότι είσαι ισχυρός, σοβαρός και ταυτοχρόνως σε θεωρούν συμπαθή, είναι προφανές ότι βρίσκεσαι πολύ μπροστά στην προώθηση των συμφερόντων σου στις διαπραγματεύσεις, σε τελική ανάλυση στην επιβολή της θέλησής σου. Οι σκέψεις του παρόντος άρθρου γεννήθηκαν από την ανάγνωση δύο βιβλίων του πολύ γνωστού και σπουδαίου Τούρκου μουσικού και συγγραφέα, του Ζουφρί Λιβανελί (-pop-culture phenomenon, σύμφωνα με μια άποψη¹), γνωστού και αγαπητού στην Ελλάδα λόγω των σχέσεών του με τον Μίκη Θεοδορόπου, με Έλληνες τραγουδιστές και ιδιαίτερα προβεβλημένου από την ελληνική Αριστερά. Τα βιβλία και η μουσική του στην Ελλάδα θα έχουν πλείο πολύ καλά. Όπως άλλωστε και τα τουρκικά οίριαλ - και αυτό καθόλου δεν το λέμε για να υποβαθμίσουμε τον γοητευτικό και αείδολογο Ζ. Λιβανελί. Τον Σεπτέμβριο, κατά τη διάρκεια της Διεθνούς Εκθεσης Θεσσαλονίκης, βρέθηκα για μία εβδομάδα στη συ-

μπτρωτούσα, που μέχρι το 1912 ήταν η δεύτερη σε σημασία πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κατά σύμπτωση διαβάξα το βιβλίο του Λιβανελί με τον τίτλο «Στη ράχη της τίγρης» (εκδ. Πατάκι, 1η έκδοση στην Τουρκία 2022, στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 2024), ένα μυθιστόρημα με θέμα την εξορία του τελευταίου σουλτάνου Αμπντούλχαμίτ Β' στη Θεσσαλονίκη, τα έτη 1909-1912, μετά το κίνημα των Νεοτούρκων. Τόπος της κράτησής του ήταν η Βίλα Αλλατίνη. Η ανάγνωση του βιβλίου, οι περιγραφές και οι αναφορές του για την πόλη (στην οποία υπάρχουν ακόμη μνημεία του πολυεθνικού της παρελθόντος), και οι δικές μου περιπατητικές και ιστορικές περιδιαβάσεις στην ολόζωντανη, πολυβιωματική και δυναμική Θεσσαλονίκη που σήμερα ταίριαξαν με δυναμικό τρόπο.

Ο Λιβανελί στο βιβλίο αναφέρεται με τόλμη στα γεγονότα που συνέβησαν στις αρχές του 20ού αιώνα και αφορούσαν την τότε Οθωμανική Αυτοκρατορία. Διά των αφηγήσεων του εξοριστού σουλτάνου στον γειανό του, μιλά για το κίνημα των Νεοτούρκων, μοιάζει να το παρουσιάζει ως κάτι νεωτερικό και φιλοπρόοδο, που όμως γρήγορα μετεξελίχθηκε σε κάτι σκληρό και εν τέλει μάλλον δεν επέφερε τα αναμενόμενα οφέλη στην παρκαρισμένη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ταυτόχρονα, ακροθιγιάς υπάρχουν ενδείξεις συμπαθείας προς τον Κεμάλ, τότε ανερχόμενο και μελλοντικό αστέρα της Τουρκίας και του τουρκισμού. Το ερώτημα που μου γεννή-

θηκε είναι εάν ο συγγραφέας μιλά αυθεντικά και πρωτογενώς με τόλμη, αντικειμενικότητα και φανερό συμπάθεια προς τον έκπτωτο σουλτάνο - συμπάθεια που εύκολα μεταδίδεται και στον αναγνώστη του - ή μήπως θα έπρεπε επιπλέον να εντάξουμε τα προηγούμενα σε άλλη μία προσπάθεια ωραιοποίησης του οθωμανικού παρελθόντος; Το τελευταίο είναι κάτι που στη σύγχρονη Τουρκία του Ερντογάν αποτελεί έναν από τους κύριους πυλώνες του τουρκικού κράτους και κοινωνίας!

Το δεύτερο βιβλίο (μυθιστόρημα και αυτό) ονομάζεται «Σερενάτα». Η διήγηση αφορά τη βαθιά ανθρώπινη σχέση ανάμεσα σε μια Τουρκάλα εργαζόμενη στο Πανεπιστήμιο Κωνσταντινούπολης και έναν ηλικιωμένο Αμερικανό, γερμανικής καταγωγής, καθηγητή Νομικής. Η πρωταγωνίστρια του μυθιστορήματος (η Μάγια) στο πρόσωπο και στις πράξεις της αγαλλιάζει γυναίκες και από τις τρεις μονοθεϊστικές θρησκείες - χριστιανισμός, ιουδαϊσμός, ισλαμισμός. Η ιστορία που ανακαλύπτει η Μάγια μετά τη γνωριμία της με τον καθηγητή Βάγκνερ αφορά ένα αληθινό περιστατικό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τη βόθση ενός πλοίου έμφορτου με 800 ψυχές σε μικρή απόσταση από την Κωνσταντινούπολη και ουσιαστικά χωρίς λόγο, αλλά θυσιασμένους στις ίντριγκες όλων των δυνάμεων της εποχής. Ο συγγραφέας διά της ηρωίδας του παρουσιάζει έναν οικουμενικό ανθρωπισμό. Παρουσιάζει όμως σύγχρονως το πρόβλημα, που ταυτόχρονα είναι και γοητεία της σύγχρονης Τουρκίας, δηλαδή να είναι Δύση και Ανατολή μαζί ή να μην είναι ούτε ούτε Δύση ούτε Ανατολή. Πήκναι αφού είναι κάτι μαγικό - είναι η Τουρκία. Έτσι, πέρα από τη διπλή ιστορία που τρέχει στο μυθιστόρημα, μία ανάμεσα στον καθηγητή και στη Μάγια στις αρχές του 21ου αι. και μία στα μέσα του

20ού ανάμεσα στον Βάγκνερ και στην Εβραία σύζυγό του, τη Νάντια, τελικά θήμα του ναζισμού και απάνθρωπων συμπεριφορών, παράλληλα το βιβλίο κατά την άποψή μας διατρέπει και μία άλλη ιστορία: αυτή της Τουρκίας ως απογόνου της πολυεθνικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μόνημ δικαιοσύνης αλλά και δυναμικά γοητευτικής, μυστηρίας και τρυφερότητας κατά βάθος, παρά τις εξωτερικά παροδικές εξάρσεις σκληρότητας στην ιστορία της.

Αν δημιουργήσεις στους άλλους την πεποίθηση ότι είσαι ισχυρός, σοβαρός και ταυτοχρόνως σε θεωρούν συμπαθή, είναι προφανές ότι βρίσκεσαι πολύ μπροστά στην προώθηση των συμφερόντων σου

Προκείμενη λοιπόν η Τουρκία, σαν παιδί που μεγαλώνει και μαθαίνει δύο μητρικές γλώσσες, που με όποιες δυσκολίες του όμως έχει εφοδία, προοπτικές, μέλλον πολλά υποσχόμενο. Σκληρό για όλα αυτά, η «πόλις των πόλεων», η Κωνσταντινούπολη. Ως αναγνώστης δύσκολα ξεφεύγουμε από την τριπλή γοητεία, τις ιστορίες της Μάγιας και του Βάγκνερ, του Βάγκνερ και της Νάντιας, και της Τουρκίας. Στο βιβλίο αυτό η εκπληξη ήρθε εκεί που οι περισσότεροι δεν κοιτάζουν, στις πρώτες σελίδες, με πληροφορίες για την έκδοση. Διαβάζουμε εκεί, σε ένα πλαίσιο: «Η έκδοση του βιβλίου αυτού πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη του υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού της Τουρκίας, στο πλαίσιο του προγράμματος TEDA». Αυτό ήταν η αφορμή που τελικά οδήγησε στις παρούσες σκέψεις, με αυτά τα δύο αυτά βιβλία. Εδώ να θυμίσουμε ότι, εκτός των άλλων, η Τουρκία αποτελεί και μία μικρή «ολιγογυναντί» δύ-

ναμη, που με τα οίριαλ της γίνεται γνωστή και αρεστή σε πολλές χώρες του κόσμου, οποσδήποτε στην ευρύτερη περιοχή των γεωστρατηγικών συμφερόντων και επιδιώξεών της, φυσικά και στη δική μας παλιά επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας...

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Υστερα από όλα τα προαναφερθέντα, το δικό μου τελικό συμπέρασμα από την ανάγνωση αυτών των δύο βιβλίων, παρακάμπτοντας το πράγματι ενδιαφέρον λογοτεχνικό τους μέρος, είναι ότι οι Τούρκοι πολύ καλά χειρίζονται τον εαυτό τους, πολύ καλά χειρίζονται τον πολιτισμό τους και πάνω από όλα πολύ καλά χειρίζονται το κράτος τους και τα συμφερόντά του. Είτε νεοοθωμανός είτε ρεπουμπλικανός -συνεχιστής του κεραμιαίου- ή προοδευτικός και κοσμοπολίτης, είναι ένας Τούρκος, όμως τελικά προάγει την εικόνα της σύγχρονης Τουρκίας δυναμικά, πειστικά, πολυκατευθυντικά. Παρεμπιπτόντως, δεν ξέρω ποια είναι η κρατούσα ορολογία για τον τουρισμό στην Τουρκία, αν δηλαδή και αυτοί τον βλέπουν ως τουριστική «βιομηχανία», όπως επί δεκαετίες το κάνουμε εμείς μιλώντας για τον τουρισμό ως τη «βαριά βιομηχανία» μας. Σίγουρα, όμως, με προγράμματα όπως το TEDA οι στόχοι και οι επιδιώξεις τους είναι υψηλού επιπέδου.

Κανένα δικό μας υπουργείο -και οποσδήποτε όχι το ΥΠΠΟ- δεν έχουν ανάλογο πρόγραμμα συγκροτημένως και μεθοδευμένως προώθησης της κουλτούρας και του πολιτισμού μας. Μπορεί ο Λιβανελί να είναι ένας σπουδαίος και πολυτάλαντος δημιουργός -σίγουρα υπάρχουν και άλλοι αείδοιοι στην Τουρκία-, αλλά η Ελληνική Δημοκρατία δεν βρίσκει λόγο και τρόπο για να προωθήσει και αυτή τους Έλληνες συγγραφείς, την κουλτούρα της χώρας, τον πολιτισμό της με κάτι πιο σύγχρονο και μεθοδικό, κάτι πέρα από τα καλοκαρηνά επαναλαμβανόμενα και σχεδόν άνευρα φεστιβάλ, τα κλιό ήκων και γιούσσων κ.λπ.; Γι' αυτό λοιπόν βρίσκομαι στο σημείο να λέω ότι οι Τούρκοι είναι ή πολύ έξυπνοι ή πολύ πονηροί ή και τα δύο μαζί. Γιατί, τελικά, με κάθε τρόπο, υπάρχει μια ισχυρή κρατούσα πορεία και στάση για την ενίσχυση της τουρκικής κουλτούρας ως γοητευτικής παράμετρος μιας ιστορίας που προέρχεται από ένα πολυπαραγοντικό παρελθόν, έχει ένα δυναμικό παρόν και ένα πολλά υποσχόμενο μέλλον. Επιπλέον, προκύπτει ότι στην προερχόμενη πορεία συνδράμουν εκ πρώτης όψεως εντελώς διαφορετικά πολιτικά μετερίζια, ιδεολογίες ή φιλοσοφίες. Υπό τους όρους αυτών, λοιπόν, βρέθηκα να ζηλεύω τους Τούρκους, τη στάση τους απέναντι στην κουλτούρα, στον πολιτισμό, στον τουρισμό, στην ιστορία τους και να διερωτώμαι αν θα πρέπει να μάθουμε από αυτούς καλές τεχνικές και τρόπους ή θα συνεχίσουμε να υποστηρίζουμε ότι εμείς καλύτερα θα πράττουμε όλα, αυτοί κινδυνεύουν ενώ εμείς είμαστε πάντα στα ασφαλή πλευρά της Ιστορίας, με δυνατές συμμαχίες, πολιτισμό αδιαπραγμάτευτο και ανθηρό τουριστική βιομηχανία... Με άλλα λόγια, εμείς είμαστε σε σίγουρο δρόμο προόδου και επιτυχίας, και εφαρμόζουμε τις καλύτερες μεθόδους προώθησης καθ' εἶδος συμφερόντων μας...

Πολύ φοβάμαι, όμως, ότι για πολύ καιρό ακόμη θα έχω αφορμές ζήλιας για την Τουρκία και απογοητεύσεις για τη χώρα μας. Και μακάρι να διαμευσθώ.

Νομάκις

1. Bringing History Back to Life: Best-selling Turkish Writer Zulfikar Livaneli on «Serenade for Nadia» - the Louis Vuitton, στο <https://www.withoutborders.org/>.

2. Σύμφωνα με το υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού της Τουρκίας (<https://teda.ktb.gov.tr/EN-252181/what39s-teda.html>), το TEDA είναι ένα πρόγραμμα επικουρικής που αποσκοπεί στην προώθηση της δημοσίευσης τουρκικής λογοτεχνίας και έργων σκεπτικώς με την τουρκική τέχνη και τον πολιτισμό σε άλλες γλώσσες, εντός από την τουρκική. Διατίθεται από το υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού της Δημοκρατίας της Τουρκίας, είναι ένα πρόγραμμα επίδοσης για μεταφράση και έκδοση, παρέχοντας κίνητρο σε εκδόσεις στο εξωτερικό που επιθυμούν να δημοσιεύσουν τουρκική λογοτεχνία και έργα για την τουρκική τέχνη και τον πολιτισμό σε άλλες γλώσσες.